Исправления не допускаются

Итоговый балл ________ ___________________ **Шифр** _____________
(подпись председателя жюри)

Межрегиональная предметная олимпиада Казанского федерального университета
по предмету «Татарский язык»
Очный тур
2017-2018 учебный год
9 класс

I. Сүзләрне фразеологик синонимнары белән алыштырып языгыз. / Замените предложенные слова фразеологическими синонимами. (10 баллов).

1) **Күп** -
2) **Матур** -
3) **Хурлык** -
4) **Тәкъдир** -
5) **Тиле** –
6) **Надан** -
7) **Аңлап алу** -
8) **Уку** -
9) **Эндәшмәү** –
10) **Якында** -

II. Басымы беренче иҗеккә төшкән сүзләрне язып алыгыз. / Выпишите слова, в которых ударение ставится на первый слог. (10 баллов).

Һәркем Яңа елны күңелле каршыларга тели. Кайда гына булсаң да, син якыннарыңа сәламәтлек, бәхет-шатлыклар, уңышлар телисең. Һәрберебез киләсе елның имин булуын, сугыш афәтләре күрсәтмәвен, ләкин муллык, байлык алып килүен юрый. Шулай булсын! Теләкләр тормышка ашсын!

___ ____
____
____

III. Бирелгән ике сүзеннән мәкаль һәм әйтемнәрне тулысынча искә төшереп языгыз. / Вспомните и составьте по двум данным словам пословицы и поговорки. (10 баллов)

Китап- белем; *Эт- бүре; Ач- тук*; Акрын- тиз; Тел- ил.

____

____

____

____

____

IV. Алынма сүзләрнең татарча эквивалентларын языгыз һәм мәгънәләрен аңлатыгыз. / Укажите татарский эквивалент к иноязычным словам и объясните их значения. (10 баллов)

Дебат –____

Интуиция - ____

Интрига – ____

Приз – ____

Каток – ____

V. Бәхәсне чишегез һәм җавабыгызны аңлатыгыз. / Решите спор. Объясните свой ответ. (15 баллов).

Ике кыз бәхәсләшә икән.

Беренчесе:

- “Кичен кызларның әниләре кайтты” җөмләсендә хәбәр дөрес кулланылмаган. Ул ия белән ярашмаган, - дигән.
- Юк, дөрес кулланылган. Барысы да үз урынында, барысы да ярашкан, - дигән икенчесе.

Кем хаклы? Бәхәсне ничек чишәргә?

____

____

____

____

____

____

____

____

____

____

VI. Нәрсә ул калька? Татар телендә калькалаштырылган сүзләр турында сез нәрсәләр беләсез? Фикерегезне мисаллар белән дәлилләп языгыз. / Что такое калька? Что вы знаете о калькированных словах в татарском языке? Приведите примеры и объясните свой ответ. (10 баллов).

____

____

____

____

____

____

____

____

____

VII. Татар халкының язу тарихы турында ниләр беләсез? Шул турыда языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. / Что Вы знаете об истории письменности татар? Напишите об этом. Обоснуйте свое мнение примерами.(15 баллов).

Исправления не допускаются

VIII. "Матур кешеләр нинди була?" дигән сорауга җавап биреп, 70 сүздән ким булмаган инша язызыз. Фикерегезне раслап, 2дән ким булмаган дәлил китерегез. /Напишите сочинение (не менее из 70 слов) ответив на вопрос " Какими бывают красивые люди?" . Приведите не менее 2 довода-примера (20 баллов).

Исправления не допускаются

Итоговый балл ________ __________________ **Шифр _____________**
(подпись председателя жюри)

Межрегиональная предметная олимпиада Казанского федерального университета
по предмету «Татарский язык»
Очный тур (ответы)
2017-2018 учебный год
9 класс

I. Сүзләрне фразеологик синонимнары белән алыштырып языгыз. / Замените предложенные слова фразеологическими синонимами. (10 баллов. *За каждый правильно приведенный фразеологический эквивалент по 1 баллу*).

1) **Күп** - тавык чүпләп бетерерлек түгел, гарык булганчы, исәпсез-хисапсыз һ.б.
2) **Матур** - күз явын алырлык, бер кашык су белән йотарлык һ.б.
3) **Хурлык** - адәм мәсхәрәсе, адәм хуры, адәм рисвае һ.б.
4) **Тәкъдир** - ләүхелмәхфүзгә язылган, тәкъдиреңә язылган. Ходай язган, һ.б.
5) **Тиле –** акылга таман, 100гә бер җитми, акылга сай... һ.б.
6) **Надан** - әлифне таяк дип белмәү, аягыннан селкесәң бер хәреф тә төшмәс һ.б.
7) **Аңлап алу -** башка килү, искә төшү һ.б.
8) **Уку** - белем эстәү, энә белән кое казу, гыйлем алу һ.б.
9) **Эндәшмәү –** авызга су кабу, актан, карадан сүз катмау һ.б.
10) **Якында** - борын төбендә генә, астындагын ярты ай эзләгән, һ.б.

II. Басымы беренче иҗеккә төшкән сүзләрне язып алыгыз. / Выпишите слова, в которых ударение ставится на первый слог. (10 баллов. *За каждый правильный ответ по 2 балла).*

Һәркем Яңа елны күңелле каршыларга тели. Кайда гына булсаң да, син якыннарыңа сәламәтлек, бәхет-шатлыклар, уңышлар телисең. Һәрберебез киләсе елның имин булуын, сугыш афәтләре күрсәтмәвен, ләкин муллык, байлык алып килүен юрый. Шулай булсын! Теләкләр тормышка ашсын!

Ответы:Һәркем, кайда, син, һәрберебез, ләкин

III. Бирелгән ике сүзеннән мәкаль һәм әйтемнәрне тулысынча искә төшереп языгыз. / Вспомните и составьте по двум данным словам пословицы и поговорки. (*10 баллов. За каждую пословицу или поговорку по 2 балла)*

Китап- белем; Эт- бүре; Ач- тук; Акрын- тиз; Тел- ил.

Киап- белем чишмәсе; Эт өрә торыр, бүре йөри торыр; Ачның хәлен тук белмәс; Акрын барган- тиз җитәр, Теле барның иле бар.

IV. Алынма сүзләрнең татарча эквивалентларын языгыз һәм мәгънәләрен аңлатып языгыз. / Укажите татарский эквивалент к иноязычным словам и объясните их

значения. (10 баллов. За каждый ответ: 1 *балл - за краткий верный ответ + 1 балл – за верное толкование.*)

Дебат – бәхәс (фикер алышу, үз фикереңне яклап чыгыш ясау)

Интуиция - сиземләү, тоемлау. (элекке тәҗрибәгә таянып сиземләү)

Интрига – мәкер (берәр максатка ирешү өчен, астыртын алып барыла торган эш)

Приз – бүләк (котлап, рәхмәт белдереп бирелгән әйбер)

Каток – шугалак (тимераякта шуу өчен, боз белән капланган махсус мәйдан) .

V. Бәхәсне чишегез һәм җавабыгызны аңлатыгыз. / Решите спор. Объясните свой ответ. (15 баллов. 5 *баллов - за краткий верный ответ + 10 баллов – за верное обоснование*).
Ике кыз бәхәсләшә икән.
Беренчесе:

- “Кичен кызларның әниләре кайтты” җөмләсендә хәбәр дөрес кулланылмаган. Ул ия белән ярашмаган, - дигән.
- Юк, дөрес кулланылган. Барысы да үз урынында, барысы да ярашкан, - дигән икенчесе.

Кем хаклы? Бәхәсне ничек чишәргә?

Җавап:
Ике кыз да хаклы, чөнки татар телендә өченче зат күплектәге тартым кушымчасы (-лары/-ләре) затның берлеген дә, күплеген дә белдерә ала.
Беренче кыз хаклы, чөнки ул ике яки күбрәк кызларның һәрберсенең үз әнисе кайтты дип уйлаган. Бу очракта фигыль күплектә кулланыла ала.
Икенче кыз исә ике яки күп бертуган кызларның әниләре кайтты дип уйлаган. Бу очракта кызлар күп, ә әниләре 1генә һәм ул кайтты.

VI. Нәрсә ул калька? Татар телендә калькалаштырылган сүзләр турында Сез нәрсәләр беләсез? Фикерегезне мисаллар белән дәлилләп языгыз. / Что такое калька? Что Вы знаете о калькированных словах в татарском языке? Приведите примеры и объясните свой ответ. (10 баллов. 2 *балл - за краткий верный ответ +8 баллов – за верное обоснование с примерами*).

____

____

____

____

____

____

Җавап: Калька – теге яки бу сүзне кисәкләп- морфемалап бер телдән икенче телгә тәрҗемә итеп, барлыкка килгән сүз. Тәрҗемә сүзгә-сүз, элементка-элемент булырга мөмкин. Мондый сүз ясалышын калькалаштыру диләр. Калькалаштырганда, чит тел сүзенең морфологик төзелеше саклана. Мәсәлән, озеленение- яшелләндерү, объединение – берләшмә. Һ.б.Сүз ясалыш калькалары һәм мәгънәви калькалар була. Сүз ясалыш калькалары морфологик кисәкләрне тәрҗемә иткәндә барлыкка килә: единство – бердәмлек, показатель – күрсәткеч.
Семантик калькалар вакытында сүзнең мәгънәсе чит телдәгечә кала, ә сүз үзе татарчалаша: Яшь натуралистлар *түгәрәге* (*кружок* юных натуралистов); *сайлаула*р башлана (начнутся *выборы*). Ярым калькалар да була : спецвагон- махсус вагон, воздушный флот – һава флоты ...

Исправления не допускаются

VII. Татар халкының язу тарихы турында ниләр беләсез? Шул турыда языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. / Что Вы знаете об истории письменности татар? Напишите об этом. Обоснуйте свое мнение примерами.(15 баллов 5 *баллов - за краткий верный ответ + 10 баллов – за верное обоснование с примерами*).

Җавап: Татар язьы тарихында түбәндәге этаплар булган:

1) Рун язуы (7-10 гасырлар)
2) Гарәп язуы (10-20 гасыр)
3) уйгур язуы; (13-15 гасырлар)
4) латин язуы (1927- 1939)
5) Кирилл язуы (1939- бүгенге көнгәчә)

Һәр язуының үз үзенчәлекләре һәм үз кагыйдәләре бар. Хәзерге язу вариантларында да аларның кайбер үзенчәлекләре сакланып калган.

VIII. "Матур кешеләр нинди була?" дигән сорауга җавап биреп, 70 сүздән ким булмаган инша языгыз. 2дән ким булмаган дәлил китерегез. /Напишите сочинение (не менее из 70 слов) ответив на вопрос " Какими бывают красивые люди?" . Приведите не менее 2 довыда – примера (20 баллов).

№	**Сочинениене бәяләү критерийлары**	**Баллар**
I	***Иншаның эчтәлеге***	
	Язманың эчтәлеге темага туры килә. Эчтәлеге тулысынча ачылган. Икедән артык дәлил бирелгән.	4
	Язманың эчтәлеге, нигездә, темага туры килә. Эчтәлеге ачылган. 1-2 гомуми дәлил бар.	3
	Язманың эчтәлеген бирүдә җитди ялгышлар бар. 1 дәлил бар.	2
	Язманың эчтәлеге ачылмаган **яки** мисал буларак дәлил язылмаган.	0
II	***Иншаның тел ягы***	
	Язманың мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге, язу эзлеклелеге	

	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана: – логик хаталар юк, язуда эзлеклелек бозылмаган; – абзацларга бүленештә хаталар юк.	2
	Эш мәгънәви бөтенлеге, сөйләм бәйләнешлелеге һәм язу эзлеклелеге белән характерлана, **ләкин** 1 логик хатасы бар, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **1** урында хата бар.	1
	Язмада сөйләм үстерүгә омтылыш бар, **ләкин** логик хаталарның саны 1 дән артык, **һәм/яки** абзацларга бүленештә **2** урында хата бар.	0
	Төгәллек һәм сөйләм матурлыгы	
	Язмада фикер төгәл, төрле грамматик формалар кулланылган.	2
	Язмада фикер төгәл, **Ләкин** бер генә төрле сөйләм калыпларыннан файдаланылган, **яки** язмада төрле грамматик формалар кулланылган, **ләкин** фикер төгәллеге бозылган.	1
	Сүз байлыгыннан тиешенчә файдалана алмаган, бер үк төрле җөмлә калыпларын гына кулланган.	0
III	***Грамоталылык***	
	Орфографик нормаларның үтәлеше	
	Орфографик хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	Хатасы 2 дән артык түгел.	2
	3-4 хата җибәрелгән	1
	Хаталарының саны 4 тән артык	0
	Пунктуацион нормаларның үтәлеше	
	Пунктуацион хаталары юк (яки тупас булмаган 1 хатасы бар).	3
	1-3 хатасы бар.	2
	4-5 хатасы бар.	1
	Хаталарының саны 5 тән артык	0
	Тел нормаларының үтәлеше	
	Грамматик хаталары юк	2
	1–2 хатасы бар	1
	Хаталарының саны 2 дән артык	0
	Сөйләм нормаларының үтәлеше	
	Сөйләмгә кагылышлы 1 генә хатасы бар	2
	2–3 хатасы бар	1
	Хаталарының саны **3** тән артык	0
	Этикага кагылышлы нормаларның үтәлеше	
	Этикага кагылышлы хаталары юк	1
	Хаталары бар (1 һәм 1дән күбрәк)	0
	Язмада фактларны бирүдәге төгәллекнең үтәлеше	
	Фактик хаталары юк.	1
	Фактик хаталары бар.	0
	Язма эш өчен максималь балл	**20**

Исправления не допускаются